

Velikonoce a vynášení Morany

Popeleční středou skončily masopustní dny hojnosti a zábavy a následuje období půstu, které bude trvat až do Velikonoc.

Velikonoce jsou svátky, které jsou spojené s příchodem jara. Neslavíme je však každý rok ve stejný den. Velikonoce jsou svátky pohyblivé a slaví se vždy po jarní rovnodennosti, tedy po 21. březnu.

Případnou vždy na neděli po prvním jarním úplňku a slavíme je v době od 22. března do 25. dubna. Termín oslav Velikonoc v katolické a pravoslavné církvi se liší přibližně o jeden týden. Je to dáno tím, že pravoslavná církev používá starší juliánský kalendář.

V katolické církvi období půstu začíná Popeleční středou po masopustním úterý a trvá čtyřicet dní až do Velikonoc.

Ve východních církvích začíná půst v pondělí sedm týdnů před Velikonocemi a končí v pátek devět dní před Velikonocemi.

Období půstu znamenalo pro lidi zákaz veškeré zábavy, dokonce se nesměly při práci zpívat světské písně, dovolené byly pouze ty postní.

O Popeleční středě se při bohoslužbě světlí popel z ratolestí, které byly posvěceny minulého roku na Květnou neděli a kněz tímto popelem uděluje věřícím popelec a vyzývá je k pokání.

Do Velikonoc pak zbývá šest postních nedělí. Každá má své charakteristické pojmenování. První je Pučálka, následují neděle Černá, Kýchavná, Družebná, Smrtná a poslední je Květná.

První postní neděle, říkalo se jí **Pučálka** nebo také **Liščí**. Pučálka dostala svůj název podle pokrmu z naklíčeného, tedy napučeného hrachu. Opražený, osolený a ochucený pepřem

nebo s rozinkami nesměl chybět na žádném stole.

Přívlastek **Liščí** se užíval ve středních Čechách, neboť zde se pekly speciální **preclíky**, které maminky tajně věšely na stromy. Pro děti to byl **dárek od lišky** a kdo takový preclík našel a snědl, toho pak celý rok nebolely zuby.

Druhá postní neděle byla **Černá** nebo **Pražná**.

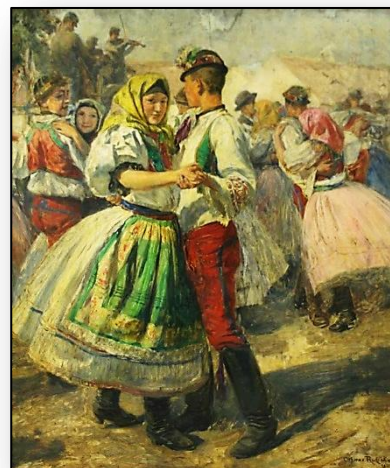
Černá získala neděle svůj název podle černých šatů, do kterých se ženy v postním období oblékaly.

Pražná se říkalo v oblastech, kde se připravoval pokrm z naklíčeného obilí, **pražmo**. Obilí po třech dnech máčení se nechalo okapat a pak se na sucho opražilo do křupava na pánvi. Podávalo se dochucené solí, pepřem a kmínem.

Třetí neděle **Kýchavá**. Vznik názvu pro tuto neděli je **spojován s morovou epidemií** v období středověku. Onemocnění se projevovalo silným kýcháním. Lidé si proto začali vinšovat "Pomáhej Pán Bůh" nebo "Pozdrav tě Pán Bůh". Toto pozdravení se od té doby stalo znakem dobrého chování. Pro odvrácení cholery a moru se také v tento den konaly bohoslužby.

Čtvrtá neděle je **Družebná**, nebo se jí také říkalo **Růžová**, podle **roucha**, které se ten den nosilo v kostele. Na Družebnou neděli se **scházela mládež** na návsi, aby se trochu poveselila a dopřála si trochu dobrého jídla.

Výklad je i takový, že pojmenování **Družebná** je **spojeno s družbou**, který o této neděli **chodíval se ženichem** navštívit rodinu své vyvolené, aby o velikonoční pomlázce mohl přijít na námluvy.

Pátá neděle dostala název **Smrtná**. Název pro tuto neděli je odvozen od prastarého pohanského zvyku, **vynášení Morany, tedy smrti, ze vsi**. V Čechách tato tradice postupně na mnoha místech zanikla, ale na Moravě si tento zvyk stále užívají.

Na šestou neděli, které se říkalo **Květná**, si křesťané **připomínají příjezd Ježíše Krista do Jeruzaléma**. Lidé jej vítali olivovými, vavřínovými a palmovými ratolestmi.

Na památku tohoto dne se u nás v kostelech světily větvičky jív, kočičky, které pak měly v domácnostech ochrannou funkci.

Tradice vynášení Morany

Vítání jara a s ním spojený obřad vynášení smrti je lidový zvyk pocházející ještě z předkřesťanské doby. Nejčastěji se Smrt, nebo také Morana, Morena či Mařena, jak se jí také říkalo, vynášela právě na Smrtnou neděli. Jsou však i obce, kde Moranu vynášeli na postní neděli Družebnou nebo Květnou.

Trvalo poměrně dlouho, než se původně pohanský zvyk podařilo začlenit mezi křesťanské velikonoční tradice. Přesto již v 19. století začal tento rituál pomalu sám zanikat a často přetrval pouze jako mládežnické hry.

Morana byla pravděpodobně slovanskou bohyní smrti. Byla zobrazována jako ošklivá stařena, která uzavírá nejen zimu, ale i koloběh života, jehož součástí je smrt. Se svou sestrou, bohyní Vesnou, vytváří protiklad vznikajícího a zanikajícího života.

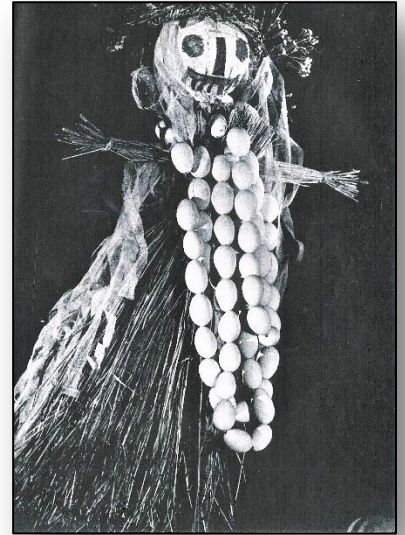

Morana

Pro rituál vynášení Morany byla zhotovována slaměná postava, která se oblékala do ženských černých nebo bílých šatů zdobených

stuhami a kraslicemi bílé barvy. Většinou byla připevněná na dřevěnou tyč, aby se lépe nesla.

Moranu vynášela zpravidla svobodná děvčata v doprovodu ostatní mládeže a dětí. Průvod s ustrojenou slaměnou pannou došel za zpěvu písní a říkadel za ves, kde byla Morana vhozena do tekoucí vody, která ji odnesla pryč. Kde nebyla tekoucí voda, shodili ji ze skály, spálili nebo zahrabali do země. Dospělí pouze přihlíželi a bavili se.

Podle moravské pověry se musí obřadu z každého domu ve vsi zúčastnit alespoň jeden chlapec, jinak by se mohlo stát, že v tomto domě někdo do roka zemře.

Líto, letečko, májíček

S Moranou zima odešla a lidé vítali jaro. Symbolem jara se stal ozdobený zelený stromek, který nazdobila děvčata červenými vajíčky, stužkami a papírovými holubičkami. Takto ozdobenému stromku se říkalo líto nebo také letečko nebo májíček. S lítem chodila po koledě hlavně děvčata a za odměnu dostávala od hospodyně například mouku, vajíčko nebo třeba sladké bučky. Tento lidový zvyk se v některých oblastech zachoval déle než samotné vynášení smrti.

Stejně tak jako na mnohých místech Čech a Moravy se i my v našem muzeu snažíme o oživení tradice vynášení Morany.

Nejznámější březnové pranostiky:

Březen, za kamna vlezem.

Březnové slunce má krátké ruce.

Jestli březem kožich stáhl, duben rád by po něm sáhl.

O svatém Tomáši sníh bředne na kaši.
(7. března)

Na svatého Řehoře čáp letí od moře,
žába hubu otevře a líný sedlák, který
neore. (12. března)

Svatý Josef, jak ho známe, širočinou ledy
láme. (19. března)

„V ten čas sněhů a ledu, dlouhých soumraků a nocí vládla Mořena, až bůh slunce počal déle, vlídněji a tepleji hleděti na tvář země. I rozbíhala se vodou ledová pouta; veselili se po všech dědinách, po všem plemeni. Za zpěvu brali se k vodám, k volným teď potokům, řekám, házeli do nich obraz zimy a smrti a radostným hlaholem vítali Vesnu, líbeznou bohyni jara.“

Alois Jirásek, Staré pověsti české; pověst O Čechovi

